

**II Міжнародна науково-
практична конференція**

**II International scientific
and practical conference**

**10 лютого 2025 р.
м. Дніпро, Україна**

**February 10, 2025
Dnipro, Ukraine**

**Сучасний стан та тенденції
розвитку науки та освіти**

**Current state and development
trends of science and education**

II Міжнародна
науково-практична
конференція

**Сучасний стан та
тенденції розвитку
науки та освіти**

Матеріали

10 лютого 2025 р.

м. Дніпро, Україна

II International
scientific and practical
conference

**Current state
and development trends
of science and education**

Proceedings

February 10, 2025

Dnipro, Ukraine

Сушко В. Г.

Просторове мислення та його зв'язок з
оволодінням матеріалів навчальних програм. 90

Федорова О. В., Піндосова Т. С.

Мобільне навчання як інструмент вивчення
морської англійської мови на старших курсах. 93

Шевчук Л. Д., Григоренко А. В.

Управління проектами розробки застосувань з
графічним інтерфейсом для майбутніх педагогів. 97

Янкавець О. О., Середа В. О.

Цифрова трансформація освітнього менеджменту:
виклики, перспективи та роль штучного інтелекту. 101

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Аторіна В. М.

Українські народні рухливі ігри як засіб патріотичного
виховання дітей старшого дошкільного віку. 104

Єрмакова К. Г.

Розвиток логіко-математичних уявлень
у дітей старшого дошкільного віку. 106

Рабовлюк Д. В.

Погляди науковців на роботу з
картиною дітей дошкільного віку. 109

Янішевська Н. О.

Формування у дітей дошкільного віку іншомовної
компетентності як потреба сучасності. 112

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Деордіца Т. Ю., Вороніна М. В.,

Гладушина Р. М., Толмачев В. В.

Грамотність читання: феномен чи конструкт? 117

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Деордіца Т. Ю.,

УДК 37.02:159.95

д-р пед. наук, доцент,
директор БФ "e-Terra", м. Київ

Вороніна М. В.,

канд. пед. наук, с.н.с.,
ДНМЦ змісту культурно-
мистецької освіти, м. Київ

Гладушина Р. М.,

канд. психол. наук, доцент,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, м. Київ

Толмачев В. В.,

канд. техн. наук, доцент,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, м. Глухів

ГРАМОТНІСТЬ ЧИТАННЯ: ФЕНОМЕН ЧИ КОНСТРУКТ?

Поштовхом для написання цієї публікації стали хибні інтерпретації терміна "*Reading Literacy*" (читацька грамотність) у деяких публікаціях українського наукового середовища. За нашими спостереженнями, українські дослідники схильні привносити чужорідний смисл у цей запозичений термін. З погляду загальної теорії інтерпретації, це порушення такого принципу, як "канон автономії інтерпретованого об'єкта". Цей принцип передбачає, що інтерпретатор має уникати власної суб'єктивності, намагаючись виключити можливі впливи своїх упереджень, поглядів, ідеологічних уподобань, які можуть позначитися на правильності інтерпретації [3].

З огляду на сказане, ми поставили собі за мету з'ясувати призначення і вид поняття, позначуваного терміном "грамотність читання", а також висвітлити логіку його операціоналізації у двох міжнародних масштабних оцінювальних дослідженнях у сфері освіти — PIRLS і PISA.

Перекладаючи словосполучення "*Reading Literacy*" українською, ми керувалися принципом взаємозамінності імен Фреге — Рассела. Наш варіант перекладу — "грамотність читання" — є таким самим, як у Постанові Кабінету Міністрів України від 14.12.2011 № 1283 про "Порядок проведення моніторингу та оцінки якості освіти".

Визначимося з ключовими словами нашої доповіді, як-от феномен, конструкт, операціоналізація, психометрія, *PIRLS*, *PISA*.

Феномен — це явище, єдине в своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів [1].

Конструкт — це абстрактне поняття, визначене на високому рівні абстракції, яке спеціально вибране (або "створене") для пояснення досліджуваного феномена. Конструкт повинен мати два визначення: словникове й операційне. Останнє чітко й недвозначно має вказувати, як саме конструкт вимірюватимуть. Процес переведення конструкта у конкретні, вимірні показники називають операціоналізацією. Її мета — пов'язати теоретичну побудову з реальними даними та методами їх збору. Обґрунтоване операційне визначення конструкта є однією з умов надійності та валідності тестів як форми оцінювання [4]. Конструкти як теоретичні категорії недоступні безпосередньому спостереженню [2].

Психометрія — це галузь прикладної психології, яка включає вимірювання та оцінювання психологічних атрибутів, таких як психічні стани, здібності та процеси. Ключові етапи психометричного тестування, як правило, включають 1) визначення конструктів і термінів дослідження, 2) операціоналізацію, тобто визначення конструктів у термінах вимірюваних показників і 3) розробку багатоступеневих шкал оцінювання та тестових завдань як вимірювальних інструментів. Для збору даних 4) особам пропонують розв'язати тестові завдання. Потім психологи 5) перекодовують категорії відповідей на числа, щоб проаналізувати: 6) надійність і 7) валідність тестів. Крім того, вони використовують: 8) психометричне моделювання латентних змінних для створення оцінок на рівні конструкта, перш ніж 9) інтерпретувати свої результати [9].

Найсучасніші методології психометрії представлені у міжнародних масштабних оцінювальних дослідженнях у сфері освіти, зокрема, у *PIRLS* і *PISA*.

PIRLS — це абревіатура утворена з перших букв назви дослідження "*Progress in International Reading Literacy Study*" (Прогрес у міжнародному дослідженні грамотності читання). *PIRLS* надає порівняльні дані про те, наскільки добре читають випускники початкової школи. Це дослідження проводять на ключовому перехідному етапі розвитку читання дітей — від "навчання читати" до "читання, щоб вчитися".

PISA — це абревіатура, утворена з перших букв назви дослідження "*Programme for International Student Assessment*" (Міжнародна програма оцінювання учнів). *PISA* надає порівняльні дані про досягнення 15-річних підлітків за трьома напрямками: грамотність читання, математична грамотність і науково-природнича грамотність. Оцінювання читацьких досягнень проводять на ключовому перехідному етапі становлення навчальної самостійності підлітків — від читання в освітніх цілях до читання у професійних цілях.

В обох дослідженнях мірою вправності учнів у читацькій діяльності виступає конструкт "грамотність читання".

За версією *PIRLS*, словникове визначення конструкта "грамотність читання" охоплює дві здатності: розуміння і використання тих форм письмової мови, які необхідні суспільству та/або цінуються особистістю. Вимірюваними показниками цього конструкта виступають чотири когнітивні процеси. Для вимірювання інтенсивності їх проявів експерти використовують дві інтервальні шкали, бо учням пред'являють два види текстів — художні та інформаційні [6].

Ми звернули увагу, що аналітики *PIRLS* не змінювали ні словникове, ні операційне визначення конструкта "грамотність читання" з моменту започаткування цього дослідження. Натомість аналітики *PISA* час від часу змінюють і обидва його визначення, і шкалу оцінювання. Ось переклад формулювання останнього варіанту словникового визначення "грамотності читання" за версією *PISA*: це розуміння, використання, оцінювання, осмислення писемних текстів і виявлення зацікавленості ними з метою досягнення певних цілей, розширення своїх знань і розвитку [7]. Вимірюваними показниками цього конструкта виступають сім когнітивних процесів, інтенсивність проявів яких також оцінюють за допомогою інтервальної шкали

Прагнучи прояснити логіку операціоналізації розглядуваного конструкта, ми послуговувалися описом макроструктури будь-якої діяльності [5]:

окремі (особливі) діяльності → дії → способи виконання дій (операції).

Також нам став у пригоді опис трьох ключових дій читання, що уможливлють свідоме виконання цієї діяльності. Ось їх назви: доступ до тексту (*Accessing text*), розуміння (*Understanding*) та оцінювання (*Evaluating*) [8]. Саме вони утворили логічний каркас, на який ми "нанизали" вимірювані показники конструкта "грамотність читання" за версіями *PIRLS* і *PISA* (рис. 1). У термінах теорії діяльності ці показники — суть способи виконання зазначених дій.

Наявність двох варіантів наборів операцій, що реалізують названі дії, цілком допустиме, зважаючи, що операційний склад будь-якої дії залежить від умов її виконання [5]. А умови тестування *PIRLS* і *PISA* дійсно відрізняються, адже їх учасники належать до різних вікових груп.

За нашими спостереженнями, українські дослідники, наводячи словникове визначення конструкта "грамотність читання" за версією *PISA*, схильні доповнювати його словом "здатність". Імовірно, для них є незвичним, що у рамкових документах *PISA* ця дефініція структурована не у родовидовій формі, як-от:

$$A = \text{df } B \cap C,$$

де A — поняття, визначається, а $B \cap C$ — визначальне поняття, B позначає рід, а C — видову відмінність.

Проте родовидова форма не є єдиним способом побудови визначень.

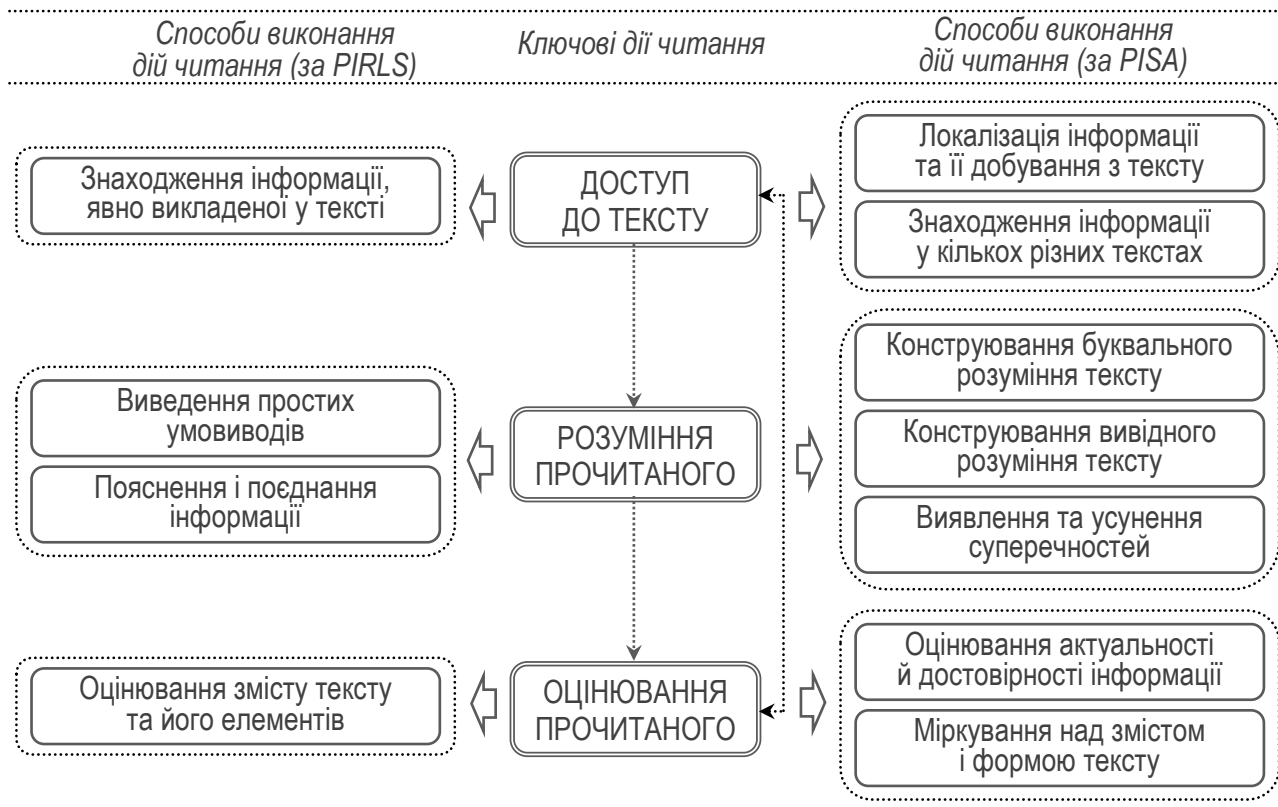

Рис. 1. Способи виконання ключових дій читання в операційних визначеннях конструкта "грамотність читання" за версіями PIRLS і PISA
Джерело: авторська розробка на основі [6], [8], [7].

Зауважимо, що у формальній логіці визначення поділяють на номінальні та реальні. Номінальним є таке визначення, за допомогою якого визначають не сам предмет, а його ім'я. Тож, номінальне визначення є угодою щодо вживання певної знакової форми. Роль реальних визначень у мисленні — прояснити, уточнити наявні думки про розглядуваний об'єкт.

Проаналізувавши з позицій формальної логіки формулювання словникових та операційних визначень конструкта "грамотність читання", ми дійшли висновку, що його словникові дефініції є номінальними, а операційні — реальними.

З огляду на сказане, сформулюємо відповідь на питання, винесене у назву доповіді. Грамотність читання є конструктом, покликаним слугувати теоретичним підґрунтям для розроблення надійних і дієвих психометричних тестів для оцінювання учнівських досягнень у читанні. Як усякий конструкт, грамотність читання має два визначення — словникове (номінальне) та операційне (реальне). Перше фіксує загальне значення конструкта, друге описує, як його вимірюватимуть у реальних умовах. На наше переконання, практичну цінність для вчителів мають операційні визначення розглядуваного

конструкта і за *PIRLS*, і за *PISA*. Адже в них чітко описані ті розумові операції, що уможливають свідоме читання учнів різних вікових груп.

Список використаних джерел

1. Словник української мови в 11 томах. URL: <https://sum.in.ua> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Anastasi A., Urbina S. Psychological Testing. London : Pearson, 1996. 736 p.
3. Betti E. General Theory of Interpretation. San Francisco : CreateSpace, 2015. 172 p.
4. Bhattacharjee A. Social Science Research : Principles, Methods, and Practices. St. Petersburg : University of South Florida, 2012. 150 p.
5. Leontyev A. N. Activity, Consciousness, and Personality. London : Prentice Hall, 1978. 186 p.
6. PIRLS 2026 : Assessment Frameworks / M. von Davier, A. Kennedy. Boston : TIMSS & PIRLS International Study Center, 2024. 71 p.
7. PISA 2018. Assessment and Analytical Framework. Paris : OECD Publishing, 2018. 304 p.
8. The Assessment Frameworks for Cycle 2 of the Programme for the International Assessment of Adult Competencies. OECD Skills Studies. Paris : OECD Publishing, 2021. 203 p.
9. Uher J. Quantitative Psychology Under Scrutiny : Measurement Requires Not Result-Dependent but Traceable Data Generation. Personality and Individual Differences. 2020. Vol. 170.

